

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

71

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • פרשת בראשית תשע"ג

לנס, הרי הוא היה הראשון שנתעורר להביא קרבן, ומפני מה לא היה קרבנו לרצון לפני השם?

וראיתי במפרשים (עיין בכלי יקר) שכתבו כי קין היה אוהב את העולם הזה, ונמשך אחר הנאות העולם הזה, ואמנם האמין בהשגחה ובעולם הבא, אבל העולם הזה היה העיקר אצלו, וכתוב בחובות הלבבות (שער חשבון הנפש פי"ג חשבון כ"ה) כי אהבת העולם הבא ואהבת העולם הזה הם תרתי דסתרי, העולם הזה הוא הנאת הגוף והעולם הבא הוא הנאת הנשמה, והיצר הרע מושך להנאות הגוף מפני שבזה מרגישים את ההנאה מיד, ואילו תענוגי העולם הבא אדם אינו יודע מה הם, ואף פעם לא הרגיש טעם כזה.

ולפי זה נראה כי מה שהביא קין את הקרבן, זהו מפני שרצה שמן השמים יתנו לו עולם הזה עבור מה שעשה נחת רוח להקב"ה, וכל כוונתו הייתה כדי שיקבל בשכרו עוד תענוגי העולם הזה, וזהו שלא לשמה [והרמב"ן כתב על הפסוק (ויקרא יח, ד) "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" כי מי שמקיים את המצוות כדי לזכות בהם לעולם הזה, נותנים לו שכרו בעולם הזה ואינו זוכה לעולם הבא, כי הוא העדיף ובחר בעולם הזה], ולכן לא זכה קין שתתן לו לחך את מנחתו, מפני שהקריב להנאת עצמו ולא לעשות נחת רוח להקב"ה.

וכתוב להלן (ד, ה) "ויחר לקין מאד ויפלו פניו", והיינו שקין כעס ונתרגז מאד, וכתב האור החיים שני פירושים בזה. הא' שכעס על הבל אחיו "שעלה במעלות והוא ירד למטה, בחושבו כי הוא סיבה שהביא קרבן משובח ומעולה יותר ממנו, ובאמצעותו הוכר חסרון מנחתו והשפלות בהכרתו פחיתותו בעיני השם". ועוד פירש האור החיים שקין כעס על הקב"ה, מדוע לא עשה לו נס כמו להבל אחיו, והיה בבחינת יודע את ריבונו ומתכוון למרוד בו, שהיה מאמין בהשגחה, אבל כעס על הקב"ה מפני שלא עשה אליו ואל מנחתו.

והנה נזכרו בפסוק שני עניינים. "ויחר לקין מאד" היינו כעס, "ויפלו פניו" היינו בושה, שהתבייש ממה שהקב"ה מכבד את הבל יותר ממנו. ושני הדברים האלו, הכעס וגם הבושה, שניהם היו מחמת מידת הגאווה, כי מי שאינו בעל גאווה לא שייך אצלו כעס, מפני שהכעס נובע ממה שאדם מחשיב את עצמו, ומתרגז על מה שלא מכבדים אותו כראוי, אבל מי שאינו מחשיב את עצמו, אינו כועס אם לא מכבדים אותו, כי הוא סבור שלא מגיע לו כבוד, ומדוע שיכבדו אותו.

ומטעם זה לא מצינו אף פעם אצל משה רבינו שכעס על מה שפגעו בו, וכל הפעמים שמוזכר בתורה "ויקצוף משה" זהו בנוגע לכבוד שמים, ומצינו כן בשלושה מקומות: בפרשת בשלח שהיו אנשים שהותירו מן המן, בפרשת שמיני כששרפו את שעיר החטאת, ובפרשת מטות שהחיו את הנקבות במלחמת מדין, ובכל אלו המקומות היה הכעס מפני כבוד שמים, וכעס על שעשו שלא כפי ההלכה, אבל במה שנוגע לכבוד עצמו מעולם לא כעס, וגם כשאמר "עוד מעט וסקלונני" לא הוזכר שום כעס, כי הכעס נובע ממידת הגאווה, והוא היה העניו מכל האדם.

וכמו כן יש גם בושה שנובעת מחמת גאווה, ומצינו אצל משה רבינו בשעיר החטאת, שאהרן אחיו העמידו על טעותו, ומיד כתוב "וישמע משה וייטב בעיניו", ואמר חז"ל (זבחים קא, א) הודה ולא בוש משה

בפרשת בראשית מובא המעשה עם קין והבל, שקין הרג את הבל, וצריך ביאור מדוע הגיע להבל מיתה, הרי הבל היה צדיק וכמו שכתוב (ד, ד) "וישע השם אל הבל ואל מנחתו", ואי אפשר להרוג אדם אם לא מגיע לו מיתה מן השמים, כמו שאמרו חז"ל (שבת נה, א) אין מיתה בלא חטא ואין ייסורים בלא עוון, וכל אדם שנהרג זהו מפני שיש לו חטא שגרם לזה [אם לא שנהרג על קידוש השם], ואם כן יש להבין מה היה החטא של הבל שמפני זה היה חייב מיתה.

ונראה הטעם בזה לפי מה שכתב הכלי יקר (ד, ג) "ראיתי בספר צרור המור שמאשים קצת את הבל שלא נתעורר מעצמו על הקרבן כי לא הביאו עד אחר שראה את קין הולך ומקריב, ועל כן נאמר "והבל הביא גם הוא" במילת גם רמז שאיחר קרבנו והביא מצד הקנאה באחיו", והיינו שקין הבין מעצמו שהוא חייב להביא קרבן, והרגיש שהוא זקוק למצוא חן בעיני הקב"ה, ולהתרצות לפניו על ידי הקרבן, ואילו הבל לא נתעורר לזה מעצמו, ורק לאחר שקין הביא קרבן, הבין גם הבל שיש מצוה כזאת, והביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלבהן.

ובאמת זה היה בשוגג, ומכל מקום נענש לפי גודל מדרגתו שהיה צדיק, וכמו שאמרו חז"ל (יבמות קא, ב) שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, והגיע לו העונש עבור מה שלא הבין מעצמו שצריך להביא קרבן, ואף על פי שזה לא היה חיוב, אלא קרבן נדבה שאינו חובה, מכל מקום דקדקו עימו מן השמים ונענש גם על זה, כי אדם בר דעת צריך להבין מעצמו שהוא חייב הכרת הטוב להקב"ה.

ואמנם אחרי שראה הבל את קין אחיו שהביא קרבן, נתעורר גם הוא להביא קרבן, ואז כבר הביא מבכורות צאנו ומחלבהן, והיינו מן המשובח, וכמו שדרשו חז"ל (יומא ע, ב) מהפסוק ממבחר נדריך שצריך להביא מהמיוחד שבעדרו, וכתוב "וישע השם אל הבל ואל מנחתו", ופירש"י שירדה אש וליחכה מנחתו, וכמה זכויות צריכים כדי לזכות לנס כזה, הרי בהקמת המשכן מצינו שהיו צריכים כל מיני הכנות ותפילות, ומשה ואהרן נפלו על פניהם עד שזכו שירדה אש מן השמים, וכאן זכה הבל לנס מיוחד כזה.

ורואים בזה חביבותו של הבל לפני הקב"ה שירדה אש מן השמים ללחך מנחתו, ואף על פי שגם היה לו חטא שלא נתעורר מעצמו להביא קרבן, ולפי מה שכתב הכלי יקר בשם צרור המור היה לו חטא גם מצד מידת הקנאה שקינא בקין אחיו, מכל מקום זהו רק כחוט השערה שהקב"ה מדקדק עם צדיקים, היינו שאם יש איזה פגם בהנהגת הצדיק מיד הקב"ה מייסרו ומנקה אותו כדי שיבוא לעולם האמת נפש נקי וצדיק, וגם הבל שהיה צדיק דקדקו עימו כחוט השערה. ובאמת כתבו בעלי התוספות על הפסוק "וישע השם אל הבל ואל מנחתו" – שקיבל קרבנו וזיכהו לעולם הבא, והיינו שיצא מהעולם הזה בנקיות.

ולעומת זה קין נתעורר מעצמו להביא קרבן, מפני שהיה בעל מדרגה גבוהה מאד, שהרי מהיכן ידע מהו קרבן ומי אמר לו שיש דבר כזה, זהו מפני שהייתה לו הבנה בדברים הנסתרים, וכמו שכתב הרמב"ן "הבינו האנשים האלה סוד גדול מהקרבנות והמנחות", וקין הבין מעצמו שהקרבנות עושים נחת רוח להקב"ה, ואף על פי כן לא זכה לנס מן השמים שתתן לו אש לשרוף את מנחתו. ויש להבין מדוע באמת לא זכה

לומר לא שמעתי אלא אמר שמעתי ושכחתי, והיינו שלא התבייש להודות ששכח את ההלכה, מפני שהיה העניו מכל האדם, ולא החשיב את עצמו לכלום, והרגיש שכוח הזיכרון אינו שלו, אלא ניתן לו בכל רגע בחסדי שמים, וממילא לא שייך להתבייש במה ששכח, כי גם מה שהוא זוכר אין זה מכוחו אלא בחסדי שמים.

אבל מי שהוא בעל גאווה ואינו עניו, ממילא הוא מתרגז וכועס על מי שפוגע בו, ומתבייש אם הוא שוכח או אם עשו דבר שאינו לפי כבודו. וכך גם קין היה נגוע במידת הגאווה, שאם היה עניו לא שייך לכעוס וגם אין מקום להתבייש, מפני שהיה מבין שלא מגיע לו לזכות לנס כזה, ורק מפני שהתגאה והחשיב את עצמו, התבייש במה שלא זכה לכך.

ועל זה אמר הקב"ה לקין "למה חרה לך ולמה נפלו פניך", והיינו שהייתה טענה על מידותיו הרעות, שמחמתם בא לידי כעס ובושה, והתיקון לזה הוא "נע ונד תהיה בארץ", היינו ייסורים של גלות שמממרים, כי על ידי הייסורים אדם מרגיש שאין לו שום כוחות ואין לו שום חשיבות, והוא זקוק לחסדי שמים בכל רגע, וממילא האמונה מתחזקת, ועל ידי זה מגיע להבנה שהעולם הזה הוא כלום, והעולם הבא הוא העיקר, וממילא זוכים גם לתיקון המידות.

ואמר לו הקב"ה "הלא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ", היינו שאם תיטיב דרכך ותחזור בתשובה מאהבת העולם הזה ומהמידות הרעות, 'שאתי' – אשא ואמחל את עוונך, אבל אם לא תיטיב ותמשיך בדרכך זו, אזי 'לפתח חטאת רובץ' ופירש"י, "לפתח קברך חטאתך שמור", ובתרגום אונקלוס "ליום דינא חטאך נטיר דעתיד לאיתפרעא מינך", היינו ביום הדין הגדול שלאחר תחיית המתים, שאז ידונו את כל אחד אם לחיי עולם או לדיראון עולם (דניאל יב, ב), אז ייפרעו ממנו בייסורי גיהנום נצחיים.

ונמצא כי עיקר תשובתו של קין הייתה צריכה להיות להחשיב את העולם הבא יותר מהעולם הזה, והיא היא עבודת האדם בכל ימי חייו להעדיף את העולם הבא על העולם הזה, שעל ידי זה יזכה ביום הדין הגדול לחיי עולם, ועבודה זו אינה עבודת כפיים אלא עבודת הראש והמחשבה, להתבונן ולחשוב כי העולם הבא הוא העיקר, והעולם הזה הוא רק פרוזדור לעולם הבא, ואמנם זה נגד הטבע והחושים, אבל יש עצה על ידי התורה תבלין, שהתורה היא מאירת עיניים, ונותנת את ההבנה האמיתית. לכן אשרינו שאנו עוסקים בתורה!

דברים נוקבים על סכנת האינטרנט

נאמר בכינוסי חיזוק בבני ברק ובירושלים חוה"מ סוכות תשע"ג

אנו רואים בדור האחרון שיש אהבת תורה גדולה מאד, ורבים מתקרבים לתורה וחוזרים בתשובה, וגם בני התורה מתחזקים ועוסקים בתורה. אך כאמור בקהלת (ז, יד) "זה לעומת זה עשה האלוקים", ויש גם ניסיונות גדולים מאד שלא היו מעולם. יש בדורנו יצר הרע מסוכן מאד, מכשירים קטנים שנכנסים לכיס, שיש בהם הסתה ליצר הרע ולמלאך המוות, ויצר הרע זה הוא האסון הגדול ביותר שיכול להיות.

והנה ברוך השם רוב הציבור אינם שייכים לזה, אבל לדאבוננו יש כאלה שעדיין אינם מבינים זאת, וצריכים לדעת [גם מי שאינו שייך לזה צריך להשפיע על אחרים שיידעו] כי המכשיר הזה הוא גיהנום ממש השורף את הנשמה, ומרחיק את האדם מן הקדושה, ועל ידי זה נהפך להיות כמו בעל חי ואינו בן אדם, ומי שנתפס לזה נמצא בבעיה קשה מאד.

וידוע שמי שמחזיק בביתו מכשירים כאלו הורס את שלום הבית, ואמרו חז"ל (סוטה יז, א) "איש ואשה זכו שכניה ביניהן לא זכו אש אוכלתן" ופירש"י, "זכו שכניה ביניהם - שהרי חלק את שמו ושיכנו ביניהן יו"ד באיש וה"א באשה; לא זכו אש אוכלתן - שהקב"ה מסלק שמו מביניהן ונמצאו אש ואש". בית שיש בו מכשירים כאלו, השכינה אינה נמצאת שם, וממילא נשאר אש של גיהנום בעולם הזה רחמנא לצלן.

וקל וחומר מי שאינו בעל משפחה, בחורים ובנות ישראל, אם מחזיקים אצלם מכשירים כאלו זה ממש אש! ואם מכשירים אלו הורסים את שלום הבית, ודאי שזה גם מונע שלא שייך לבנות בית, ומי שמחזיק דברים כאלו אינו יכול להקים משפחה, רק יכול להיות בית של גיהנום, עם שבעה מדורי גיהנום.

מצינו ביציאת מצרים (שמות יג, יח) "וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים", ופירש"י שיצאו אחד מחמישה, ויש שיטות במדרש (תנחומא בשלח) שיצאו רק אחד מחמישים או אחד מחמש מאות, והסיבה שלא נגאלו כולם, מפני שקושי השעבוד נפסק כבר בתחילת המכות, והיו רבים מבני ישראל שקיבלו משרות חשובות במצרים, ולא רצו לצאת ממצרים ולאבד את מעמדם הגשמי, ומחמת זה נשארו במצרים ולא זכו לגאולה.

וכתוב בספרים (עי' סנהדרין קיא, א) שגם בגאולה העתידה, חלק גדול מכלל ישראל לא יזכו לגאולה, מפני שלא כולם יהיו ראויים להיגאל, ותלוי אצל כל אחד ואחד אם הוא מחשיב יותר את העולם הבא, או שהוא אוהב יותר את הגשמיות ומחשיב את הנאות העולם הזה. לכן אשרי מי שזוכה לדעת את האמת מהו האושר האמיתי, ומתרחק מכל המכשירים האסורים, ועלינו לקוות שנזכה לדור שכולו זכאי, ונזכה לגאולה שלמה בב"א.